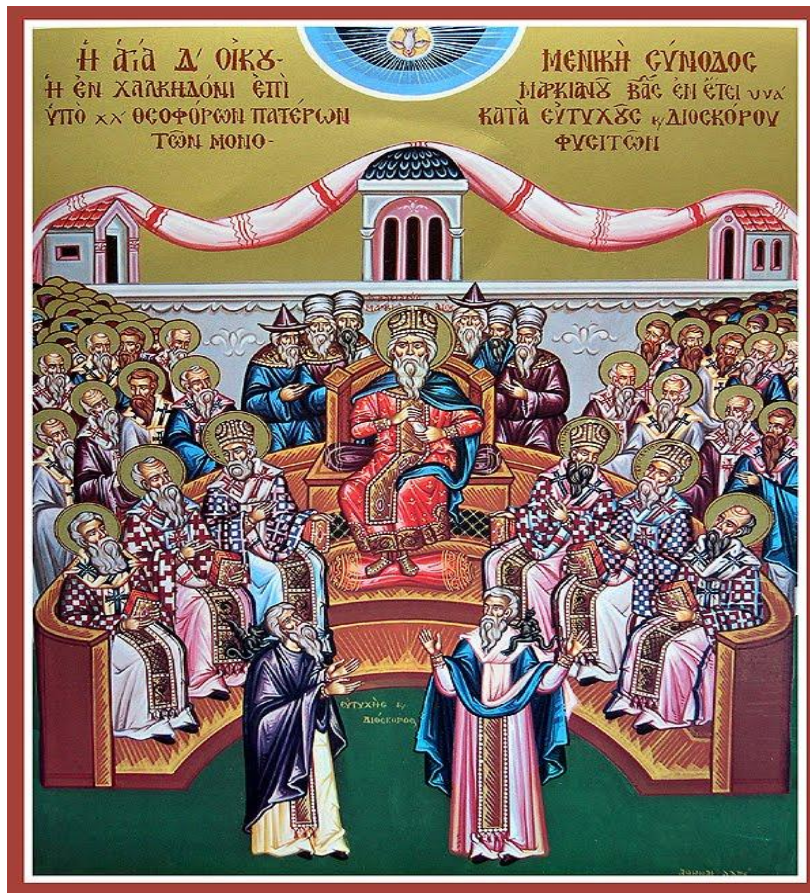

Κύριο άρθρο: Σχετικισμός στην Έκκλησία και την Θεολογία.

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου.

Ἕνα σημαντικό καὶ χαρακτηριστικό ρεῦμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὁ λεγόμενος σχετικισμός ἢ σχετικοκρατία ἢ ρελατιβισμός (ἀγγλικό *relativism*). Τό θέμα αὐτό τό ἐξετάζω στό παρόν ἄρθρο ἀπό τήν πλευρά τῆς θεολογίας. Ὅμως, πρέπει νά δοῦμε καί τήν φιλοσοφική καί ἠθική ἀποψη τοῦ θέματος.

Ὁ ὅρος σχετικισμός προσδιορίζει τό ὅτι δέν υπάρχουν «κάποιες καθολικές ἀρχές» πού ισχύουν γιά ὅλους, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη γνώση εἶναι «σχετική, συμβατική, ὑποκειμενική». Ὁ σχετικισμός προσδιορίζεται ἀκόμη μέ τόν σκεπτικισμό, τόν ἀγνωστικισμό, τόν φαινομενισμό, τόν ὑποκειμενισμό, τήν πιθανοκρατία κ.ἄ.

Ἐπάρχουν δύο τύποι τοῦ σχετικισμοῦ, ἤτοι ὁ γνωσιακός καί ὁ ἠθικός.

Ὁ γνωσιακός σχετικισμός ὑποστηρίζει ὅτι δέν υπάρχουν καθολικές ἀλήθειες στόν κόσμο, ἀπλῶς υπάρχουν μερικές ἐρμηνεῖες τοῦ κόσμου. Θεωρεῖται ὅτι ὁ φιλόσοφος Πρωταγόρας ἐξέφρασε πρῶτος τέτοιες ἀπόψεις μέ τό ἀξίωμα «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος». Στήν συνέχεια

οι Σοφιστές ήταν εκείνοι που υποστήριξαν ότι υπάρχει ο υποκειμενισμός, σύμφωνα με τον οποίο υπάρχουν τόσες αλήθειες όσες και τα άτομα. Επίσης, συνέδεαν την αλήθεια ή το ψέμα ανάλογα με τις ομάδες των ανθρώπων. Έτσι, η αρρώστια για τους αρρώστους είναι κακό, ενώ αντίθετα για τους γιατρούς είναι καλό.

Ο ήθικός σχετικισμός υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν «καθολικές ήθικές αρχές», αφού όλες οι αρχές συνδέονται με τον πολιτισμό και την ατομική επιλογή. Ο Ηρόδοτος έδειξε ότι οι λαοί έχουν ποικιλία στην διαφορετικότητα των ήθων και των ήθικων αξιολογήσεων. Μέσα σε αυτήν την προοπτική εντάσσεται ο ήθικός μηδενισμός που υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν έγκυρες ήθικές αρχές.

Βέβαια, ο σχετικισμός επεκτείνεται και σε άλλους τομείς, όπως την αισθητική, την φιλοσοφία της γλώσσας, το δίκαιο, το ώραϊο, αφού όλα αυτά είναι υποκειμενικά και διαφέρουν από εποχή σε εποχή, σύμφωνα με τις επιδιώξεις των ανθρώπων και τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε τόπο.

Τό πρόβλημα, πάντως, είναι ότι η σχετικοκρατία έχει εισβάλει και στην θεολογία και την εκκλησιαστική ζωή. Θεωρείται από σύγχρονους θεολόγους ότι δεν υπάρχουν απόλυτες αντικειμενικές αρχές, αλλά όλα είναι σχετικά, όλα προέρχονται από απόψεις διαφόρων ανθρώπων και όλα τελικά αμφισβητούνται. Έτσι, η αλήθεια θεωρείται ως μία υποκειμενική αρχή.

Έγινε γνωστόν σε πολλούς ότι ο προηγούμενος Πάπας που παραιτήθηκε, ο Βενέδικτος Ράντζιγκερ, ήταν πολύ προβληματισμένος από την σχετικοκρατία που επικράτησε και στο Βατικανό, πάνω σε διάφορα θεολογικά και εκκλησιολογικά θέματα, μάλιστα μετά την Β' Βατικανή Σύνοδο και ήταν ένας από τους λόγους που παραιτήθηκε από τον Παπικό Θρόνο.

Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του Ρωμαιοκαθολικού θεολόγου Raymond Panikkar, για την θεολογία του οποίου ο Αρχιμ. Νικόδημος Φαρμάκης έγραψε μία σημαντική διατριβή με τίτλο «Χριστιανισμός και θρησκείες στη θεολογία του Raymond Panikkar». Όπως αναλύεται στην διατριβή αυτή οι τρεις τάσεις που διαμορφώθηκαν στην χριστιανική δύση, μάλιστα μετά την Β' Βατικανή Σύνοδο, ήταν: Πρώτον, «η αποκλειστικότητα», σύμφωνα με την οποία «η αποκάλυψη του Θεανθρώπου είναι μοναδική και η σωτηρία των ανθρώπων προϋποθέτει την μεταστροφή τους στον Χριστιανισμό. Οι εκτός του Χριστιανισμού δεν μπορούν να σωθούν, ενώ κατ' άλλους όπαδούς αυτής της τάσεως ή σωτηρία

ἀνατίθεται στίς βουλές τοῦ Κυρίου»· δεύτερον «ἡ ἐμπεριεκτικότητα», «σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Χριστός εἶναι μέν ὁ μοναδικός φορέας σωτηρίας, ἀλλά ἡ σωτηριώδης ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι παροῦσα καί ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας»· καί τρίτον εἶναι «ὁ πλουραλισμός», «σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ δυνατότητα πολλαπλῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον καί οἱ ἄλλες θρησκεῖες μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς τέτοιες».

Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική ὁ Ρωμαιοκαθολικός θεολόγος R. Rannikar ἀπό τήν «ἀποκλειστικότητα τῆς ἐν Χριστῷ θείας Ἀποκαλύψεως» πέρασε στήν «ἐμπεριεκτικότητα» «διανθισμένη σύν τῷ χρόνῳ μέ πολλά στοιχεῖα πλουραλισμοῦ καί ἀποδοχῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν θρησκειῶν».

Ἡ θεολογική σχετικοκρατία προσβάλλει τήν βάση καί τήν ὑποδομή τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας. Σύμφωνα μέ αὐτήν ὅλα εἶναι σχετικά, στήν ὀρθόδοξη θεολογία ὑπάρχουν πολλές παραδόσεις πού καμμιά δέν διεκδικεῖ τό ἀπόλυτο, ὅτι ὅλες οἱ ἀπόψεις γιά τήν πνευματική ζωή εἶναι σχετικές, ἀφοῦ ὑπάρχουν πολλές ἀπόψεις, παραδόσεις καί ὁ καθένας μπορεῖ νά ἐπιλέξῃ ὅποια ἐπιθυμεῖ.

Αὐτή ἡ ἄποψη ἐπεκτείνεται καί στήν θεολογία τῶν Πατέρων καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀκόμη καί σέ αὐτήν τήν ἐκκλησιολογία, τήν ὁποία βλέπουν, μέσα στήν προοπτική τοῦ οἰκουμενισμοῦ. Ἔτσι, πολλοί σύγχρονοι θεολόγοι καί Κληρικοί θεωροῦν ὅτι ὅλα εἶναι ἀνοικτά καί ὅλα ἐρμηνεύονται μέσα στήν προοπτική τῆς σχετικοκρατίας. Ὑποστηρίζουν ὅτι σέ ὅλες τίς Χριστιανικές Ὁμολογίες ὑπάρχει θεολογία, δόγμα, ἀλήθεια, ἀποστολική παράδοση καί διαδοχή, Χάρις στά Μυστήρια κ.ἄ. Ἔτσι, ἀμφισβητεῖται ἡ ἀποκλειστικότητα τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καί παραδόσεως, ἡ ἀπολυτότητα τῶν δογμάτων καί τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων. Μάλιστα, μερικοί φθάνουν στό σημεῖο νά βλέπουν κοινά σημεῖα μεταξύ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τοῦ Βαρλαάμ, παρά τίς Συνοδικές ἀποφάσεις, κατά τόν 14ο αἰῶνα, καί παρά τίς ἀποφάσεις τοῦ «Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας».

Αὐτό εἶναι πράγματι ἐξοργιστικό, ὅταν μερικοί προσπαθοῦν, ἐν ὀνόματι τῆς σχετικοκρατίας, νά ἐναρμονίσουν τήν θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μέ τήν θεολογία τῶν σχολαστικῶν θεολόγων. Ἐπίσης, παρουσιάζεται ἡ ἄποψη ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καί μάλιστα ὅταν ἀποφάσιζαν σέ Οἰκουμενικές Συνόδους, δέν εἶχαν καταλάβει τίς ἀπόψεις τῶν αἰρετικῶν καί ὅτι εἶναι καιρός νά διορθωθοῦν. Ἔτσι ἐγράφησαν ἐπιστημονικές ἐργασίες ὅτι οἱ Πατέρες δέν κατάλαβαν τίς

ἀπόψεις τοῦ Ἀπολλιναρίου, τοῦ Σεβήρου, τοῦ Διόσκουρου, τοῦ Θεοδώρου Μομφουεστίας κ.ἄ. καί τούς κατεδίκασαν κακῶς.

Φαίνεται καθαρά ὅτι οἱ Προτεστάντες ἔχουν μιά συμπάθεια στούς αἰρετικούς πού καταδικάσθηκαν ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους, συντάσσουν διάφορες ἐργασίες πάνω στά θέματα αὐτά καί δυστυχῶς ἐπηρεάζονται καί ὀρθόδοξοι θεολόγοι, λόγω δῆθεν νέων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν.

Ἀκόμη παρατηρεῖ κανεῖς μιά τάση σέ σύγχρονους Ὀρθοδόξους Κληρικούς, μοναχοὺς καί θεολόγους νά «ὀρθοδοξοποιοῦν» μέ σκοπιμότητα ἢ κάποια ἀφέλεια ἀκόμη καί αἰρετικά κείμενα ἢ προδήλως διπλωματικά καί δίγλωσσα. Ἔτσι προσπαθοῦν νά ἐντοπίσουν τά κοινά στοιχεῖα ὀρθοδόξων καί ἑτεροδόξων κειμένων, νά τά ἐρμηνεύουν κατὰ τό δοκοῦν, καί νά παραθεωροῦν τά σημεῖα πού ὄντως εἶναι ἀρνητικά καί προκαλοῦν.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔλεγε ὅτι μπορεῖ νά διαβάση κανεῖς βιβλία περί προσευχῆς πού γράφηκαν ἀπό ὀρθοδόξους καί μή ὀρθοδόξους καί νά μή καταλάβη ὅτι ὑπάρχουν σαφέστατες διαφορές. Εἶπε χαρακτηριστικά σέ προφορική του ὁμιλία:

«Αὐτό γίνεται ἐδῶ στήν Ἑλλάδα. Διαβάζουν εὐσεβεῖς καί μποροῦν νά διαβάσουν καί κανένα Κίργκεγκαρ, ἢ κανένα Φραντσέζο, ὕστερα διαβάζουν ἕναν Ἑγγλέζο, διαβάζουν ἕναν Γερμανό περί προσευχῆς, μπορεῖ νά διαβάσουν τήν ζωή τοῦ Χριστοῦ ἑνός Ἰταλοῦ καί νά διαβάζουν καί τίς "Περιπέτειες ἑνός προσκυνητοῦ" καί τόν π. Σιλουανό καί νά μήν καταλαβαίνουν ὅτι ὑπάρχει διαφορά καί τά κάνουν ὅλα ἕνα. Ὅλα τά ἀνακατεύουν. Ὅλα μαζί. Μπορεῖ νά πάρουν καί ἕνα βιβλίο πού γράφτηκε περί εὐσεβείας ἀπό τόν ἴδιο τόν διάβολο καί νά μήν τό ἔχουν καταλάβει. Γι' αὐτό χρειάζεται πάρα πολλή προσοχή, προσοχή καί πάρα πολλή προσευχή».

Μέ ἐνοχλεῖ πάρα πολύ ἡ προσπάθεια πού κάνουν μερικοί Ὀρθόδοξοι νά «ὀρθοδοξοποιοῦν» ἀνορθόδοξα ἢ καί ἀντορθόδοξα κείμενα, ἀγνοώντας τίς διαφορετικές θεολογικές καί ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις τῶν κειμένων, καθώς ἐπίσης παραθεωρώντας τήν ἱστορία κάθε κειμένου καί τῶν ὅρων πού χρησιμοποιοῦν. Αἰσθάνομαι σάν νά γίνεται μιά προσπάθεια νά ἐντοπίζη κανεῖς τά κοινά σημεῖα μεταξύ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου καί τοῦ Ἀρείου, χρησιμοποιώντας μιά ἰδιαίτερη ἐρμηνευτική. Μιά τέτοια προσπάθεια, ἂν δέν γίνεται ἀπό σκοπιμότητα, τούλάχιστον δείχνει ἢ ἄγνοια μεθοδολογίας, προοπτικῆς καί ὀρολογίας ἢ μιά εὐσεβιστική ἀφέλεια.

Βεβαίως, στους Πατέρες σέ μερικά δευτερεύοντα θέματα υπάρχουν διαφορετικές έρμηνείες, αλλά όμως σέ κύρια καί βασικά ζητήματα υπάρχει ταυτότητα θεολογίας καί έμπειρίας. Έκείνο πού διαφοροποιείται είναι απλώς ή λεκτική διατύπωση τής ίδιας έμπειρίας.

Τά βασικά σημεία πού είναι κοινά σέ όλη τήν παράδοση είναι ότι ο Άσαρκος Λόγος στήν Παλαιά Διαθήκη, σαρκώθηκε· ότι ή έρμηνεία τής Παλαιάς Διαθήκης είναι Χριστολογική· ότι τό μυστήριο τής θείας Οικονομίας βιώνεται μέσα στήν Έκκλησία· ότι ή Έκκλησία είναι τό Σώμα του ζώντος Χριστού· ότι υπάρχει ένότητα μεταξύ Μυστηρίων καί τηρήσεως τών έντολών του Χριστού· ότι υπάρχει ταυτότητα θεολογίας καί έμπειρίας μεταξύ Προφητών, Αποστόλων καί Πατέρων· ότι υπάρχει χνώδης διαφορά μεταξύ άκτίστου καί κτιστού· ότι ή μέθεξη του Θεού είναι μέθεξη τής άκτίστου καθαρτικής, φωτιστικής καί θεοπτικής Χάριτος του Θεού κ.ά.

Φαίνεται καθαρά ότι μέσα στήν Όρθόδοξη Έκκλησία υπάρχουν βαθμίδες πνευματικής ζωής, παρατηρούνται έκπτώσεις από τήν σώζουσα αλήθεια, καί στήν συνέχεια ένδέχεται νά ακολουθήση ή μετάνοια, αλλά δέν υπάρχουν διάφορες παραδόσεις, αντίθετες μεταξύ τους.

Είναι άηθες καί τελικά άντορθόδοξο νά ύπονομεύουν μερικοί τήν διδασκαλία τών Πατέρων τής Έκκλησίας, παλαιών καί νέων, μέ τό νά παρουσιάζουν διάφορα ύπαρκτά ή άνύπαρκτα μειονεκτήματα μερικών έκφραστών τής Όρθοδόξου Παραδόσεως. Δέν είναι, για παράδειγμα, δυνατόν νά ύποτιμᾶ κανείς τήν έμπειρική διδασκαλία του Γέροντος Σωφρονίου, έπειδή δέν τήν καταλαβαίνει καί έπειδή τόν ύπερβαίνει ή έπειδή ήταν Ρώσος κατά τήν καταγωγή, ένῶ πάνω στά θέματα αυτά έχουν δοθῆ οί δέουσες καί καθοριστικές άπαντήσεις.

Ζοῦμε σέ μιά έποχή στήν όποία τά πάντα σχετικοποιούνται στήν θεολογική, τήν εκκλησιαστική καί τήν άσκητική ζωή, όλοι οί άρχηγοί θρησκευτών θεωρείται ότι διδάσκουν τά ίδια, ή Όρθόδοξη Έκκλησία ύποβιβάζεται καί θεωρείται ισόκυρη μέ τίς άλλες χριστιανικές παραδόσεις, ο λόγος του Χριστού παρερμηνεύεται καί ύποτιμᾶται, γενικά χάνεται τό άπόλυτο, τό όποιο εκφράζεται από τόν Χριστό στους Μακαρισμούς Του καί σέ όλους τους λόγους Του, όπως τό ίδιο γίνεται καί μέ τήν διδασκαλία τών Προφητών, τών Αποστόλων καί τών Πατέρων.

Νομίζω ότι τό κείμενο αυτό πρέπει νά κατακλεισθῆ από τόν λόγο του Γέροντος Σωφρονίου. Έγραφε στον Μπάλφουρ:

«Προσεύχομαι στον Θεό έσείς νά μή πλανηθείτε μέ όλα αυτά, αλλά νά πιστεύετε άκράδαντα μέ τήν καρδιά καί τόν νοῦ ότι υπάρχει πάνω στή

γῆ ἐκείνη ἢ Μία, Μοναδική καί Ἀληθινή Ἐκκλησία πού ἵδρυσε ὁ Κύριος. Ἡ Ἐκκλησία αὐτή διατηρεῖ ἀλώβητη καί ἀκέραιη τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ (καί ὄχι ξεχωριστά μέλη της), κατέχει τό πλήρωμα τῆς γνώσεως καί τῆς χάριτος καί εἶναι ἀλάθητη».

Καί ἄλλοῦ γράφει:

«Τρία πράγματα δέν μπορῶ νά κατανοήσω:

- 1) πίστη χωρίς δόγμα.
- 2) χριστιανισμό ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία.
- 3) χριστιανισμό χωρίς ἄσκηση.

Καί τά τρία αὐτά, Ἐκκλησία, δόγμα καί ἀσκητική, δηλαδή χριστιανική ἄσκηση, συνιστοῦν γιά μένα ἐνιαία ζωή».

Πηγή : <http://www.parembasis.gr>